

เทศน์เช้า วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๓

พระอาจารย์สงบ มนัสสนุโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะ ตั้งใจฟังธรรม

สังขารเป็นความยั่งยืน สังขารคงที่ตายตัว

แต่! แต่ของเราเวลาเกิดมา เห็นไหม เราเกิดมาเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบ พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา เกิดเป็นมนุษย์มันสมมุติไป สมมุติบัญญัติ สมมุติบัญญัติ โลกนี้เป็นโลกแห่งความสมมุติไป แต่โลกนี้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ ตามสภาพ เห็นไหม โลกนี้เป็น อจินไตย แต่อจินไตยมันคงที่ของมัน แต่เวลามันเปลี่ยนแปลงของมัน มันเปลี่ยนแปลงตาม ธรรมชาติของมัน

ถ้าธรรมชาติของมัน เราฟังธรรม ฟังธรรม ฟังธรรมเพื่อตอกย้ำหัวใจนี้ น้ำขึ้นให้รีบ ตัก น้ำขึ้น น้ำลง เห็นไหม เวลานั้นมันขึ้นเราใช้ชีวิตด้วยความสุข ด้วยความสบายของเรา มีสิ่งใดที่มีความสุข มันเป็นความปรารถนา เราอุดมสมบูรณ์ของเรา

เวลาที่มันขาดแคลนไป ขาดแคลนรู้จักประหยัด รู้จักมัธยัสถ์ เรารู้จักประหยัดมัธยัสถ์ รู้จักทางหนีทีไล่ของเรา ถ้าทางหนีทีไล่ของเรา โลกเขาทุกข์ เราก็ทุกข์เหมือนกัน แต่เรามีสติปัญญา เราแก้ไขของเรา เราแก้ไขของเราเพื่อชีวิตของเรา ถ้าชีวิตของเรานะ สิ่งที่เราเวลานั้น ให้ผล ชีวิตนี้มีการพลัดพรากเป็นที่สุด

แต่ถ้ามีพลัดพรากเป็นที่สุด สิ่งที่จะพลัดพรากไป เวลาหลวงตาท่านสอน พระไม่ทรง ธรรม ทรงวินัยใครจะทรง เราเป็นลูกศิษย์กรรมฐาน ลูกศิษย์กรรมฐานเราเห็นความเฟื่องฟู เวลาเห็นความเฟื่องฟู เรามีสติปัญญาเท่าไร เราก็แสวงหาเพื่อประสบความสำเร็จของเรา

เวลามันยุบยอบ เวลามันขาดแคลนขึ้นมา เราเห็นเป็นสังขารความจริง ใต้นั้นมันยิ่งเดือน เข้ามาในหัวใจมากขึ้นนะ คนที่เดือนหัวใจให้มากขึ้น มันเดือนหัวใจ เดือนหัวใจของเราไป ถ้า

เตือนหัวใจของเรา เราประมาทในชีวิตของเราไม่ได้ เมื่อใดที่มันถึงคราวอัศจรรย์ขึ้นมา ถ้าเราเตรียมตัวเราพร้อม สุขภาพเราดี สุขภาพกายดี สุขภาพจิตของเราดี

ถ้าสุขภาพจิตของเราดี มันสังเวชทั้งนั้นนะ เวลามันอัศจรรย์ขาดแคลน ทุกคนทำไม่มันจะไม่สังเวช ความอุดมสมบูรณ์เป็นสิ่งที่ดีงามทั้งสิ้น ใครก็อยากให้มันอุดมสมบูรณ์ตลอดไป แต่ความที่อุดมสมบูรณ์ตลอดไปมันเป็นไปได้อย่างไร

เวลา เห็นไหม เวลาทำอะไรไถนา เวลาข้าวมันออกรวง เวลาหน้าเก็บเกี่ยวมันมีความสุข มีความรื่นเริงในหน้าเก็บเกี่ยว แต่เวลาทำอะไรไถนา ตั้งแต่เราไถนา ตั้งแต่เราปลูกกล้า เราดูแลไถนาของเรา ถ้าดูแลของเรา ถ้าเวลาเก็บเกี่ยวมันก็อุดมสมบูรณ์ มันก็มีความสุขของมันใหม่

แต่เวลามันเกิดภัยแล้งขึ้นมา สิ่งต่างๆ มันเกิดขึ้น มันเกิดตามวงจรวัฏจักร นักวิทยาศาสตร์คำนวณไว้เลย ๓ ปี ๔ ปีเกิดหนึ่ง ๓ ปี ๔ ปีเกิดหนึ่ง เวลาเกิดหนึ่งนะ เมื่อก่อนสภาวะแวดล้อมมันดีมันเกิดได้ระยะห่างมากขึ้น เวลาโลกมันร้อน โลกมันร้อน ระยะที่มันจะเกิดภัยพิบัติขึ้นมา มันใกล้ชิดขึ้นมา มันเกิดซ้ำเกิดซ้อน เกิดซ้อนขึ้นไปตลอดเวลา เห็นไหม

ถ้าเกิดตลอดเวลา เรามองโลก แล้วก็มองเข้ามาในชีวิตของเรา ตั้งแต่เราเกิดมา ตั้งแต่เกิดมาตั้งแต่เป็นทารก พ่อแม่เลี้ยงดูมีความสุข มีความเจริญของเราขึ้นมา มีการศึกษา ศึกษา มาแล้วอยากจะเป็นผู้ใหญ่ เวลาเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมาแล้วเราทำหน้าที่การงานของเรา ทำหน้าที่การงานของเรา เราก็ทำเพื่อเรา ทำเพื่อครอบครัวของเรา เพื่อวงศ์ตระกูลของเรา ทำเพื่อวงศ์ตระกูลของเรา เพื่อสังคมในประเทศชาติของเรา

ถ้าทำเพื่อประเทศชาติ เห็นไหม สร้างอำนาจบาตรมีของเราขึ้นมา เวลาใครจะตกทุกข์ได้ยาก สิ่งที่เราไม่ตกทุกข์ได้ยาก สิ่งที่เราขาดแคลน เราจะไม่ขาดแคลนของเรา ถ้าไม่ขาดแคลนของเรา ถ้ามันจะขาดแคลนวัตถุปัจจัยเครื่องอาศัย มันก็ไม่ขาดแคลนน้ำใจของเรา ถ้ามันไม่ขาดแคลนน้ำใจของเรา นี่ไงถ้าเราฝึกหัดของเราขึ้นมา เราประพฤติปฏิบัติของเราขึ้นมา

ความที่ว่า “สมความปรารถนาฯ” บุญกุศลมันส่งผล มันขับส่งของมันไปด้วยบุญกุศลด้วยอำนาจวาสนา แต่เรามีสติปัญญาอย่างน้อยแค่ไหน ถ้าเรามีสติอย่างน้อยของเรามันเพื่อประโยชน์กับเรา

ประโยชน์ทางโลกๆ ประโยชน์สังคมเป็นประโยชน์สังคม ประโยชน์ของเรา เห็นใหม่
ธรรมเหนือโลก ธรรมเหนือโลก ธรรมนี้เหนือโลกนะ เราเห็นสภาพแวดล้อมของโลกแล้วมันจะ
ย้อนกลับมา ย้อนกลับมาอย่าประมาทในชีวิต เราไม่ประมาทในชีวิตของเรา เราเร่งชวนชวาย
ของเรา มีสิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์ของเรา เราเก็บหอมรอบริบเพื่อประโยชน์กับเรา เพื่อไว้ต่อสู้
กับสิ่งที่มันจะเกิดขึ้นในชีวิตของเรา เห็นใหม่ นั่นเป็นสิ่งที่เราทำของเราขึ้นมาได้

แต่ถ้ามันเป็นเรื่องหัวใจ เรื่องหัวใจละ เวลากิเลสตัดทอนความทะยานอยากขึ้นมา มันไม่
มีเมื่องพอน้ำล้นฝั่ง น้ำล้นฝั่ง เรามีศีล สมาธิ ปัญญาของเรา เรายุทธของเรา เราฝึกหัดปฏิบัติ
ของเรา ถ้าเราปฏิบัติของเรา มันจะเกิดขึ้นจากคุณธรรมในใจของเรา ถ้าเกิดขึ้นจากคุณธรรมใน
ใจของเรา สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพกายมันวัดกันได้ มันมองเห็นได้ สุขภาพกายมัน
แข็งแรงขึ้นมา โรคภัยไข้เจ็บมันน้อยลง สุขภาพจิตที่มันเข้มแข็ง มันแข็งแรงของมันขึ้นมาละ มัน
แข็งแรงด้วยการฝึกหัด ถ้าเราไม่มีการฝึกหัด เราไม่มีบุญกุศล เราไม่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์

เกิดเป็นมนุษย์ เห็นใหม่ เกิดเป็นมนุษย์อาการ ๓๒ เท่ากัน อานาจาสนาของคน
แตกต่างกัน เวลาเราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา คนที่สนใจ
ใฝ่ใจในการประพฤติปฏิบัติ ในการประพฤติปฏิบัตินะ ในการชวนชวาย ลูกศิษย์กรรมฐาน ลูก
ศิษย์กรรมฐาน เวลาแสวงหาครูบาอาจารย์ หาเนื้อนาบุญก็จากเนื้อนาบุญที่อุดมสมบูรณ์ เวลา
หว่านพืชหว่านผลของเรามันจะเป็นประโยชน์ของเราขึ้นมา

ทำทานร้อยหน พันหน ไม่เท่ากับถือศีลบริสุทธิ์หนหนึ่ง

ถือศีลบริสุทธิ์ร้อยหน พันหน ไม่เท่ากับทำสมาธิได้หนหนึ่ง

เวลาทำสมาธิได้ร้อยหน พันหน ยกขึ้นสู่วิปัสสนาได้หนหนึ่ง หนหนึ่ง

เพราะหนหนึ่ง เวลาวิปัสสนาขึ้นไปแล้วมันเกิดภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากใจของ
เรา ถ้าปัญญาเกิดจากใจของเรา เวลาเราจะค้นคว้า ค้นคว้า ค้นคว้าในใจของเรา ปัจจัยตั้ง
สันติภูมิโก

การกระทำ ครูบาอาจารย์ เห็นใหม่ ท่านพยายามฝึกหัด ท่านพยายามปฏิบัติดัดแปลง
หัวใจของท่าน เวลาฝึกหัดดัดแปลงหัวใจของท่าน เวลาหลวงตาท่านพูดไป เวลาอดอาหารไป

บิณฑบาตจนไม่ได้นะ เวลากิเลสมันเฟื่องฟูในหัวใจนะ “มึงเอาภูขนาดนี้เขี้ยวหรือ” คำว่า “มึงเอาภูขนาดนี้เขี้ยวหรือ” คือมีสติรับรู้ได้ มีสติปัญญายอมรับว่าเราสู้มันไม่ไหว เราสู้มันไม่ไหว

ในการประพฤติปฏิบัติใหม่ๆ เราจะสู้กับกิเลสต้นหาความทะยานอยากของเราได้ยากมาก การประพฤติปฏิบัติยากหนหนึ่ง คือยากตอนเริ่มต้น ตอนเริ่มต้นจับปลัดจับผลู จับทางของเราจับทางได้ยาก แล้วเราพยายามชวนชวายของเรา เราหายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ

สิ่งใดที่มันโล่งๆ สิ่งใดที่มันทำแล้วสะดวกสบาย สิ่งใดที่ทำแล้วมันไม่ได้สะดวกสบาย เหมือนกับลอยมาจากฟ้าหรือก มันสะดวกสบายหมายความว่ามันภาวนาต่อเนื่องไปได้ มันภาวนาไปได้ มันก้าวเดินไปได้ นั่นนะเป็นจิตเป็นนิสัยของเรา เป็นหนทางของเรา ถ้าเป็นหนทางของเรา เราก็พยายามทำซ้ำทำซ้อน พยายามทำให้มันเจริญงอกงามขึ้นมา

เหมือน! เหมือนเขาออกกำลังกายนั้นนะ เขาวิ่งทุกวัน ทุกวันของเขา เพื่อความแข็งแรงของเขา ใ้ฉันเราก็ภาวนาของเรา ภาวนาของเรา เพื่อจิตใจของเราเข้มแข็งขึ้นมาไง ถ้าจิตใจมันเข้มแข็งขึ้นมาได้ คำว่า “เข้มแข็ง” มันเข้มแข็งนะ

เวลาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลวงตาท่านสอน **เวลาสั้นกิเลสไปแล้วมันเข้าได้กับทุกเม็ดหิน เม็ดทราย มันยอมสภาวะมันเข้าได้หมดเลย**

คำว่า “เข้มแข็ง เข้มแข็ง” ไ้โฮ! เข้มแข็งแบบทหารชาญชัย เข้มแข็ง มันเข้มแข็งมันมีสติปัญญาแก่กล้า แต่! แต่มันอ่อนโยน มันเป็นเรื่องของนามธรรม มันเป็นเรื่องของความรู้สึก ถ้าความรู้สึกอันนั้น คำว่า “เข้มแข็ง” ถ้าเข้มแข็งเราต้องตั้งมั่น ตั้งมั่น ตั้งมั่นมันกำลังใจ กำลังใจของเราถ้ามันมั่นคงขึ้นมา มันทำสิ่งใดมันก็ทำได้ง่ายขึ้นๆ

คำว่า “ง่ายขึ้น” คือมันง่ายสำหรับใจดวงนั้น มันสะดวกสบายสำหรับใจดวงนั้น มันมีหนทางในการปฏิบัติจากใจดวงนั้นไง ใจดวงอื่นที่เขาโดนกดดัน เขาโดนด้วยกิเลสมันถากมันถาง นั่นใจของเขา ถ้าใจของเรา ใจของเรา เราปฏิบัติของเรา ถ้ามันมีแค่หนทางไป พอใจแล้ว มีแค่หนทางไปคือมันจะปฏิบัติต่อเรื่อยๆ ต่อเนื่องขึ้นไป มันไม่ทอดธุระ ไม่ทิ้งใจ

ชีวิตนี้มีการพลัดพรากเป็นที่สุด วันคืนล่วงไป ล่วงไป มันเร็วมาก เดี่ยวปี เดี่ยวปี เดี่ยวปี มันล่วงของมันไป ถ้ามีสติมีปัญญาของเรา เราแบ่งเวลาของเรา แบ่งเวลาของเรา เราฝึกหัดของ

เรา เราค้นคว้าหาหัวใจของเรา ถ้าค้นคว้าหาหัวใจของตนเจอนะ แค่ทำความสงบเท่านั้นแหละ สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี คนถ้าทำสมาธิเป็น เวลาที่มันเป็นความจริงอันนั้นมันจะมหัศจรรย์ แต่นี่มันไม่เข้าถึงตรงนั้นไง มันเข้าถึงสามัญสำนึกของความเป็นมนุษย์ไง ว่างๆ ว่างๆ ว่างๆ ว่างๆ ก็อารมณ์ว่างไง

อารมณ์ เห็นไหม สิ่งที่ถูกรู้ อารมณ์ของเรา จิตคือผู้รู้ ผู้รู้ สิ่งที่ถูกรู้มันไม่เข้าถึงหัวใจใจ มันถึงไม่เห็นความแตกต่าง ไม่เห็นว่าสมาธิมันเป็นอย่างไร ความสงบแท้ๆ มันเป็นอย่างไรรู้ไหม ความสงบแท้ๆ ถ้ามันไม่มหัศจรรย์ทำไมคนทำสมาธิแล้วหลงตัวเองว่าสิ้นกิเลสละ เวลาติดสมาธิ ติดสมาธิคือเข้าใจว่าตัวเองถึงที่ปลายทางแล้วไง ถึงว่าธรรมะเป็นเช่นนี้เอง ยัง! เ็งยังไม่ทำอะไรเลยๆ ยังไม่ได้การกระทำอะไรเลย มันจะเป็นเช่นนี้เองได้อย่างไร แต่! แต่เพราะความที่มหัศจรรย์ใจ แล้วเพราะจิตใจเราอ่อนแอ อำนาจวาสนาเราเท่านี้เองไง

แต่ถ้าเรามีอำนาจวาสนามาก มรรค ๔ ผล ๔ มันยังไม่เห็นทำอะไรเลย แค่ต่อสู้กับความฟุ้งซ่าน ต่อสู้กับความเคยชิน ต่อสู้กับสถานะของความเป็นมนุษย์ มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกนึกคิด แล้วความรู้สึกนึกคิดมันโดนกระตุ้นด้วยกิเลสไง เวลากระตุ้นด้วยกิเลสนะมันก็พยายามไปกว้านเอาฟืนเอาไฟ คำว่า “เอาฟืนเอาไฟ” การกระทำมันเกิดกรรม กรรมดี กรรมชั่ว การกระทำนั้นเป็นกรรมทั้งสิ้น กรรมส่อเจตนา เจตนาส่อกรรม การกระทำอันนั้นมันชวนชวนของมันไป

แล้วเรามีสติปัญญา เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เราเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์นะ ปฏิสนธิจิตเกิดในใจ ในครรภ์ ในน้ำคร่ำ ในโอปปาติกะ กำเนิด ๔ พอเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว แล้วศึกษาธรรมะขึ้นมาแล้วก็สวมใจ อ้อ! มันเป็นอย่างนี้ มันเป็นอย่างนี้ เข้าข้างตัวเอง ทั้งๆ ที่ทำแบบนั้น ถ้าศึกษาแล้วเข้าใจอย่างนั้นนั่นมันเป็นวิฆเนศวรกรรม มันเป็นประเพณีของชาวพุทธ ประเพณีวิฆเนศวรกรรมของชาวพุทธ จะภูมิภาคใดก็แล้วแต่ ถ้าพระพุทธศาสนา ทานศีล ภาวนา การทำทานแต่ละพื้นที่ก็แตกต่างกันไป

วิฆเนศวรกรรมประเพณีของพื้นที่ เห็นไหม เป็นชาวคอง เป็นภูเข เขาที่ปล่อยโคมเพื่อบุญกุศลของเขา ตามแหล่งน้ำต่างๆ ตามชายทะเล เห็นไหม มันแตกต่างกันไป แตกต่างกันไปโดยพื้นที่ โดยพื้นที่ให้เข้ากับหลักศาสนา แล้วหลักศาสนาเป็นความจริงขึ้นมา เราทำของเรา เราทำของเรา มันเป็นประเพณีวิฆเนศวรกรรม นี่ขนาดประเพณีวิฆเนศวรกรรมที่เขาศึกษาแล้วมันยังซาบซึ้งเข้า

ไปถึงในหัวใจว่ามันมีที่พึ่ง ที่พึ่งใด ไม่ใช่หัวใจกำพัว หัวใจที่ไม่มีใครดูแลมัน หัวใจที่เรียกร้อง ความช่วยเหลือ แล้วมีสิ่งใดไปช่วยเหลือมัน

แต่เวลาช่วยเหลือ ช่วยเหลือ เห็นไหม **เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ใครไปช่วยเหลือ ค้นหาหัวใจของตน สติ สมาธิ ปัญญาช่วยเหลือ ช่วยเหลือด้วยสติของตน ด้วยสมาธิของตน ด้วยปัญญาที่ใคร่ครวญของตน** งานทุกอย่างเราก็ทำแล้ว ชำรนา ทำแล้วทำเล่า ทำแล้วทำเล่า ทำนาทุกปีในพื้นที่นั้นแหละ เขาก็หากินของเขามาได้ตลอด ชำรนา ชำรนา ทำในพื้นที่นานั้น ในพื้นที่นานั้นเวลาทำนาของเขา

ไฉนก็เหมือนกัน ถ้าเราหาหัวใจของเราเจอ เราทำซ้ำทำซาก ทำซ้ำทำซากจนหัวใจมีคุณค่าขึ้นมา ถ้าหัวใจมีคุณค่าขึ้นมา **พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แก้วสารพัดนึก เป็นที่พึ่งที่อาศัยของเรา** พึ่งอาศัย เห็นไหม เราเห็นพระ ได้เห็นสมณะ สมณะเป็นมงคลชีวิต เห็นสมณะ สมณะ สมณะ เวลาครูบาอาจารย์ท่านอยู่ของท่านได้ ท่านฉันมือเดียว ทั้งชีวิตเลย บางที่ท่านอดนอนผ่อนอาหารต่างหาก มันไม่เห็นต้องมามากเรื่องอย่างพวกเราเลย พวกเรามันมากเรื่อง

การเห็นสมณะ การเห็นสมณะได้เกิดสติ ได้เกิดปัญญาขึ้นมา มันเป็นมงคลชีวิตไป แล้วทำไมขาดแคลนๆ เรายัง ๓ มือยังขาดแคลน ท่านฉันมือเดียว มันเปรียบเทียบกันมันทำให้ได้จุกคิด สามัญสำนึกของคนที่ได้ ถ้าคิดได้แล้วสิ่งที่ประจักษ์ความจริงมันคืออะไร เวลามันคืออะไรมันจะย้อนกลับมา หวนกลับมา เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา บากบั่นลงทุนลงแรงมากมาย มหาศาลขนาดไหนเพื่อความสงบของใจ ถ้าใจสงบแล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนา มันใช้ปัญญามันแยกมันแยกของมันไป มันเกิดความมหัศจรรย์ในพระพุทธศาสนา

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นแก้วสารพัดนึก เป็นที่พึ่งที่อาศัย เวลามันเกิดขึ้นมาเกิดสัจจะ เกิดความจริงในใจของเรา เรารู้เราเห็นของเรา พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสถิตที่นี้เลย

เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราคาด เราหมายทั้งสิ้น ผู้ใดปฏิบัติธรรมด้วยความดันเดาด้วยความคาดหมาย ไฉ่ที่พูดๆ มันคาดมันหมายทั้งนั้น มันศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามา น่าจะเป็นอย่างนั้น จะเป็นอย่างนั้น แล้วก็เป็นอย่างนั้น แล้วอยู่ที่วุฒิ

ภาวะด้อยหรือว่ามีภูมิมากน้อยแค่ไหน ก็คาดไปได้แค่นั้นนะ สูงสุดก็จินตมยปัญญา
จินตนาการไปทั่ว แล้วก็ว่าใช่ แล้วก็ยึดมั่นถือมั่นในจินตนาการของตนไม่เกิดภาวนามยปัญญา
ถ้าเกิดภาวนามยปัญญามันมหัศจรรย์กว่านั้นเยอะ

นี่ไงเพราะเราเกิดเป็นมนุษย์ไง สมมุติบัญญัติ เราอยู่ในโลกของสมมุติ เวลาธรรมและ
วินัย วิธีการก็สมมุติ สมมุติทั้งนั้น เอาสมมุติมาวิเคราะห์สมมุติ แล้วก็วิเคราะห์กันไป แล้วมันจะ
ได้สิ่งใดเป็นความจริงขึ้นมาละ แต่ถ้าเราทำของเรานะ นั่นก็เป็นสมมุติ เราเรียนก็เป็นสมมุติ เกิด
มามันจริงตามสมมุติ แต่ถ้าเราทำขึ้นมา เวลาเป็นสมาธิเจริญแล้วเสื่่อม เวลาเกิดปัญญา เกิด
ปัญญาก็เหมือนฟ้าแลบ มันก็เป็นสมมุติ สมมุติมันยังไม่เป็นความจริงขึ้นมา แล้วถ้าเกิดฝึกหัด
จนมันมีสติ มีปัญญาขึ้นมาเป็นภาวนามยปัญญาขึ้นมา

นี่ไงมันเป็นบัญญัติ บัญญัติๆ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมวินัยเป็น
ศาสดาของเรา ถ้าเป็นศาสดาของเรา เราเคารพบูชาอันนั้น แล้วเราพยายามปฏิบัติให้มันเป็น
ความจริงในใจของเรา ถ้าปฏิบัติเป็นความจริงในใจของเรา เห็นไหม มันเห็นคุณค่าแล้ว พอเห็น
คุณค่า เวลาครูบาอาจารย์ท่านประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ทำไมท่านทุ่มเทของท่านได้ละ ท่านทุ่มเท
ของท่านนะ

ไอ้เราปฏิบัติเราก็ทุ่มเทของเรา แต่เราเป็นฆราวาส ทางของเรา เราต้องมีหน้าที่
รับผิดชอบ หน้าที่รับผิดชอบ เราทรงหัวใจเราไว้ เราทรงเจตนาอันนี้ที่ดีเอาไว้ แล้วเราพยายาม
ฝึกหัดของเรา เพราะถึงที่สุดแล้วมันจะฟังได้ตรงนี้แหละ มันจะฟังได้ความดี ความซื่อในการ
กระทำ ทำดีก็เป็นบุญกุศลของเรา ทำชั่วมันก็เป็นบาปอกุศลของเรา ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้
ชั่ว

แล้วเวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ไม่เห็นได้ทำอะไรเลย ทำ ปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า เราบูชาธรรม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนท์นะ

“อานนท์ เธอบอกเขานะ อย่างบูชาเราด้วยอามิสเลย ปฏิบัติบูชาเราเถิด ปฏิบัติบูชาเรา
เถิด”

ขณะที่เราปฏิบัติบูชา เติบงกรรม นั่งสมาธิภาวนา หรือตริกในธรรม ไตร่ตรองใน
ความรู้สึกนึกคิด ในพุทธะเรามันกำลังแยกแยะ กำลังค้นคว้า กำลังแสวงหา บูชาองค์สมเด็จพระ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุชชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาไปถึงจุดหนึ่ง เห็นไหม ผู้ใด เห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต

เวลาศึกษามาเป็นจินตมยปัญญา มันเห็นในทฤษฎี มันเห็นในพระไตรปิฎก แล้วก็จะ วิเคราะห์วิจารณ์ แล้วก็จะแยกจะแยกอยู่ในพระไตรปิฎกเท่านั้นนะ แต่ความจริงไม่มี

ถ้าเป็นความจริงขึ้นมา ความจริงขึ้นมา สาธุ! พระไตรปิฎก ธรรมและวินัยเป็นศาสดา ของเรา เป็นศาสดาของเรา เพราะพระไตรปิฎกนั่นแหละเป็นทฤษฎี พยายามชักจูงให้เรา ขวนขวาย ชักจูงให้เราปฏิบัติ แต่เวลามันเป็นจริงของเรามันเป็นของเรา มันไม่ใช่ในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกเป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในใจของเราเป็นของของเรา นี่ปัจเจกตั้ง สันติปฏิญญา โสภณ ร้อนๆ สิ่งนั้นนะ สิ่งที่เราทำขึ้นมาสดๆ ร้อนๆ นะ ลงทุนลงแรงด้วยการ เติมน้ำใจ ด้วยการนั่งสมาธิภาวนา ด้วยการตรึกในธรรม ด้วยการวิปัสสนา ด้วยการ คั่นคว่ำ ด้วยการขวนขวาย ด้วยการกระทำของเราทั้งสิ้น แล้วการขวนขวาย ปฏิบัติสมควรแก่ ธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

เวลาปฏิบัติอย่าคาดหวัง อย่าหมาย อย่ายึดเส้น อย่าหวังผล ทำของเราไปเรื่อยๆ ทำของเรา ไปเรื่อยๆ เพราะการหวังผล การหวังผลนั้นนะกิเลสไปตักหน้าแล้ว ชุตหลุมพรางไว้แล้ว แล้วก็ไป ยอมจำนนกับมันนั้นนะ ทำไปแล้ว เห็นไหม หลวงตาท่านสอนไง คนที่ปฏิบัตินะ ท่านบอกเลย ปฏิบัติแล้วไปกราบกัมพูชาวิชชานั้นนะ ไปเคารพนบนอบวิชา จิตเดิมแท้ผ่องใส ผ่องใส สว่างไสว ไปยอมจำนนอยู่กับมันหมดเลย เพราะทำอะไรไม่ได้ ทำอะไรไม่เป็น

ขนาดนี้พูดถึงผู้ที่ภาวนาใช้ปัญญาขึ้นไปนะ แล้วที่มันใช้ปัญญาขึ้นไปเลย สร้างภาพ ใ้อ้อ! เป็นจินตนาการ เป็นขั้นเป็นตอน ใ้อ้อ! มหัตศจรรย์ มหัตศจรรย์ มหัตศจรรย์ของกิเลสใจ มหัตศจรรย์ในหัวใจนั้นไง มันไม่เป็นความจริงขึ้นมา

ถ้าเป็นความจริงขึ้นมา เห็นไหม เราพยายามขวนขวายหาแก่น หาหลักในใจของตนได้ โลกนี้เรื่องอนิจจัง มันเป็นเรื่องธรรมดาๆ แต่ถ้ามีธรรมในใจ มีธรรมในใจนะ มันสังเวช มันเป็น ธรรมสังเวชไง มันเป็นสังขะ มันเป็นสังขธรรม มันเป็นอย่างนั้น

แล้วมันสังเวชใหม่ สังเวชคือว่าเราแก้ไขอะไรไม่ได้หรอก เราแก้ไขได้คือใจของเรา เราแก้ไขหัวใจของเราให้อยู่เหนือกว่าการขัดแย้ง อยู่เหนือกว่าทุกๆ อย่าง **ธรรมเหนือโลกเหนือวิภว** **เหนือความเป็นไปของโลกเหนือทุกอย่างเลย** แล้วอะไรไปเหนือล่ะ ก็ความทุกข์ ความยากอันนี้ไง ก็หัวใจอันนี้ไง ฝึกหัดปฏิบัติไปจนกว่ามันจะเป็นสัจจะ เป็นความจริงขึ้นมา

เวลาเป็นสัจจะเป็นความจริงขึ้นมาเป็นสมบัติของเราไง สันติภูมิโก สันติภูมิโก สดๆ ร้อนๆ นะ อกาลิโก ไม่มีกาล ไม่มีเวลา เรียกร้องสัตว์ทั้งหลายมาดูธรรม เพราะความรู้สึกรู้สึกเราอยู่ตลอดเวลา ไม่มีช่องว่าง เวลาทุกข์ ทุกข์เกือบเป็นเกือบตาย เวลาปฏิบัติแล้วมีความสุขขึ้นมาบ้าง เออ! เกิดมาเป็นมนุษย์ไม่เสียชาติเกิด ค้นคว้าหาใจของตนเป็น ค้นคว้าหาต้นเหตุแห่งชีวิตนี้ได้ ชีวิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวิภว เราหาของเรา เป็นสมบัติของเรา เพื่อประโยชน์กับเรา เอวัง